

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Friderici Iacobi Beyschlagii, Gymnasii, quod Halæ Suevorum est, Adiuncti, & ad ædem S. Mich. Archangeli Catechetæ extraordinarii, Sylloge Variorum Opusculorum

(Programmatvm, Orationvm, Epistolarvm, Poematvm, Dissertationvm, Aliarvmqve Observationvm ...)

Fascicvlos I.II.III.IV.V. Ab Annis MDCC.XXVII.M.DCC.XXVIII.M.DCC.XXIX.
Editos, Complexvs. Cvm Indice Triplici.

Beyschlag, Friedrich Jakob

Halae Suevorum, M.DCC.XXIX

VIII. Nova Literaria cum Observationibus variis.

urn:nbn:de:gbv:45:1-16134

VIII.

NOVA (*) LITERARIA
cum Observationibus
variis.

LIPSIAE.

LVcem vidit M. Joh. Erhard Kap-
pens / 2c. kleine Nachlese einiger / grös-
sten theils noch ungedruckter / und sonder-
lich zur Erläuterung der Reformations-
Geschichte nützlicher Urkunden. Anderer
Theil. 2c. Leipzig / bey Joh. Fried. Brauns/
sel. Erben / 1727. 8. I. Alphab. 4. und $\frac{1}{2}$ Bo-
gen. Recens. tum alibi, tum in Bibl. Theol.
P. XXVII. num. VI. p. 223. sqq. (ubi tamen
pro II. Alphab. 2. Bogen / legendum est,
I. Alph. 4. und $\frac{1}{2}$ Bogen / quia signaturæ,
ut vocant, primæ & secundæ partis conti-
nuantur.) Eo libentius huius secundæ par-
tis

(*) De variis rebus literariis Anni 1727. iis in-
primis, quæ ad Academiam Tubingensem,
& Sueviam generatim, figillatim Ducatum
Würtem-

tis in hac Sylloge, in cuius Fasc. II. p. 457
seqq. priorem quoque memoravimus, men-
tionem facimus, quo feliciorem se fuisse præ-
dicat ipse auctor celeberrimus (*) in nan-
ciscendis MSS. Spalatinianis ex *Suevico* quo-
dam *thesauro librario*, (**) perillustri nempe
Krafftii, Reip. Ulmenfis Consulis longe me-
ritissimi. Vnde hanc & sequentes partes, tum
aliis, tum iis potissimum cimeliis exornare

I i i 4

merito

Württembergicum pertinent, diligenter egit
Ven. Ge. Conr. PREGIZERVS, Fautor meus &
Amicus æstumatissimus, in Continuatione
Pöeseos Sacræ ad illum annum (*Fortgesetzte
Gott, geheiligte Poësie auff das Jahr 1727. ge-
richtet / Tübingen / 8.*) p. 438 — 552. qui &
idem institutum in hoc opere iam inde ab
Anno 1717. laudabiliter servavit, variasque
non contemnendas observationes, Suevorum
rem literariam illustrantes, per hoc ipsum
duodecennium (spes enim est, fore, ut & ean-
dem telam per hunc annum 1728. multosque
sequentes D. v. pertexere pergat) ibi congef-
sit. Ea adeo, quæ ad A. 1727. proposuit, repe-
tere non est animus, sed Lectores Benevolos
eo ablegamus.

(*) Quem nunc Lipsiæ Professionem publ. ex-
traordinariam Eloquentiæ ornare, ex Novell.
Excerptis Coburg. 1727. p. 273. didicimus.

(**) Conf. de eo Fasc. I. p. 212. sq.

mèrito decrevit, quam felicitatem publico bono destinatam, iure ipsi gratulamur. Annotabimus pauca pro more nostro, humanissimo Kappio haud forsan refragante.

Pag. 442. sqq. coll. p. 474. sq. & p. 590. sq. de *Iodocolona*, i. e. *Iusto Iona*, agitur. Eadem eodem tempore observavimus in Fasc. II. Sylloges huius, p. 322. sqq.

Pag. 444. de *lo. Croto Rubeano* nonnulla afferuntur. Similia diximus l. c. p. 292. sqq. & p. 326. Ad quæ loca addi possunt contin. Relatt. Innoc. 1720. p. 646. sqq. ubi Ven. I. C. Oleario duce, vita Croti etiam habetur. Quando tamen Cl. Kappius hic memorat, laudatum Olearium in libro citato (*Fortges. Samml.* 1723. p. 709.) revocasse promissum suum de vita Croti uberius enarranda, pace eius monemus, non videri id innuere verba Oleariana, scribit enim: *Es habe die Historia Croti noch nicht völlig können zu stand gebracht werden, weil Zeit und Verleger fehlet.* Non ergo sustulit plane spem hanc eruditissimus Olearius, quam ut impleat tandem, enixe optamus. (*)

(*) Obiter notamus, non parum nos his ipsis diebus gavisos esse, cum videremus, Rev. Io. Iac.

Pag. 474. sq. Cl. Kappius ait: *lod. Ionam in-*
eunte A. 1521. (zu Anfang des 1521. Jahrs)
Præpositum Vitemberg. constitutum esse. For-
san non poeniteat, huc conferre, quæ in
Fasc. II. p. 332. sq. hac de re scripsimus. Hu-
ius Ionæ Præpositi Vitemb. sunt theses illæ,
A. 1522. disputatæ, quæ in Relatt. Innoc.
A. 1708. p. 732. sq. leguntur, & minus recte
videntur attribui illi Iac. Præposito, de quo
vid. Relatt. Innoc. l. c. p. 337. sq. & Kappii
Nachl. P. II. p. 548. sqq. & 655. sqq. ad quæ
loca infra quædam observabimus. In rarissi-
mo enim libello (*) Vitemb. v. Idus Sept.
1538. in 8. typis Io. Lust. excuso, sub tit.
Propositiones D. Mart. Luth. ab initio negotii

Iii 5

Evan-

Iac. Rambachium, SS. Theol. Prof. Ord. in
Acad. Frid. eandem Lutheri ad Eob. Hessum
epistolam, quam nos in Fasc. II. p. 292. seqq.
cum notis quibusdam recudi fecimus, nuper-
rime ex T. II. Epist. Luth. p. 307. (qui locus
tunc nos fugit,) repetiisse integram, in præf.
quam M. Lutheri Comment. in Psalmum se-
cundum, præmisit, p. 18. sqq. ubi & de Lu-
theri peritia in literis humanioribus præcla-
re differuit, addendus hinc iis auctoribus,
quos l. c. p. 295. sqq. laudavimus.
(**) Recensetur in *Unsch. Nachr.* 1709. p. 584. sq.
ubi & p. 585. Io. Præpositi nomen legitur.

Evangelici, ab autore tractata, usque in hunc diem, Lit. N. 2. b. leguntur eadem theses, hac inscriptione: D. Iona Præpositi Wittenbergensis Disputatio. De Spiritu & Litera, 2. Corin. 3. Post thesin 27. annus additur. M. D. XXII.

P. 484. sqq. Theses Henr. Zutphaniensis contra Missam privatam () exhibentur. De illo vid. index Kappii, v. Zütphen. In Relatt. Inn. 1709. p. 25 --- 32. eiusdem Propositiones aliæ habentur, non indicato loco, unde depromptæ sint. Reperio autem illas in ante laudato libello Propos. Lutheri, lit. Q. 3. sqq. conf. Rel. Inn. e. a. p. 385. ubi auctor illius recens. nescius fuit, Iona Præpositi & Henr. Zutphaniensis theses in iisdem Rel. Inn. 1708. p. 732. sq. & 1709. p. 25 --- 32. iam repetitas esse; sed an ex hoc libello, est, quod dubitem, saltem quod ad theses D. Iona Præpositi attinet.*

P. 548. sq. de Iacobo Spreng, Hyperensi dicto, agitur; de eo ad p. 655. sqq. paucula notabimus, quæ & huc referre velis.

Pag.

(*) Merentur cum illis istæ theses, de eodem argumento, comparari, quæ in sæpe citato libro Propositionum Lutheri, lit. P. 2. usque ad lit. Q. 2. fiunt.

Pag. 581. lin. 22. pro in Gesetz weiß /
forte legendum est : im Gesetz Mosi / certe
id volunt verba p. 575. lin. 10.

Pag. 594. sqq. De Io. Brismanno & nos quæ-
dam diximus in Fasc. II. p. 376. sqq. vitam
eius, in epitomen contractam, nuper dede-
runt Collectores contin. Relatt. Innoc. 1727.
p. 888. coll. p. 1062. Qui & effigiem eius
in fronte Sectionis sextæ, post p. 870. collo-
carunt, quæ hancce gerit subscriptionem:
D. Iohannes Briesmannus, Reformator Borussia,
natus 1488. obiit 1549.

Pag. 610. sqq. De D. Henr. Stromero, Aur-
bachio, cuius hic fit mentio, Cel. Colerus, in
descriptione huius Kappiani libri, ad hunc
ipsum locum, in Bibl. Theol. P. XXVII.
p. 231. desideravit notitiam. Dedimus nos
ipsi nonnullam in Fasc. II. p. 314. sq. conf.
Cl. Schelhornii Amoen. Liter. T. VII. p. 270.

Pag. 633. sqq. coll. p. 626. sqq. De Wigan-
do Episc. Bamberg. eiusque Sententia, &c. conf.
quæ supra p. 842. 843. observavimus. Ad
Schlegelii ibi citatum locum, eiusque no-
tam (b) p. 24. omnino evolvi merentur Re-
latt. Innoc. 1705. p. 811. sqq.

Ad p. 640 --- 655. Nic. Gerbellii & Theologo-
rum Argentinensium ad M. Lutherum literas

ex MS. hic exhibet, & ineditas existimat Cl. Kappius. Vide tamen, num nihil horum occurrat in Ioh. Schwebelii Centuria (*) Epp. Theol. cuius contenta nuper dedit Cel. I. H. a Seelen in præf. Philocaliæ Epistoliciæ p. 2. sq. In editione Syngrammatis Suevici, Norimb. 1556. 8. (de qua p. 855. sq. egi,) lit. F. 1 --- 4. extat *Responsio D. M. Lutheri ad Ministros verbi Dei apud Argentinam, per Ge. Caselium Legatum, de verbis cœnæ Dominicæ, Wittemb. Domin. post omnium Sanctorum 1525. scripta*. Cuius occasio ex his, quas Cl. Kappius sistit, literis, arcessenda videtur, quanquam non immediata, quod dicitur, Lutheri ad eas responsio videatur. *Conf. Lutheri ad W. F. Capitonem epistolas, Maio & Iun. 1524. scriptas, in Bibl. Brem. Cl. IV. p. 911. sqq. Ad p. 655 — 664. Iacobi Hyperensis epistolam de martyrio Henrici Zutphaniensis, germanice extare integram, & a Lud. Rabo in Historia martyrum T. II. fol. 408. ex vernaculo exemplari, excerptam esse, Cl. Kappium docere ex αὐτοψία possumus. En totam epistolam.*

(*) Eodem tempore huius Centuriæ mentionem fecerunt, præter Seelenium, Viri Clariss. O. F. Schützius in vita Dav. Chytræi L. IV. p. 133. 140. & I. A. Strubberg in Discursu Prælim. ad Indicem Theoll. Evang. Luther. p. 43.

Ein erschreckliche geschicht wie
etliche Ditmarsche den Christlichen
prediger Heinrich von Zutfeld newlich
so jemerlich vmbgebracht haben. in ei-
nem sendbrieff Doctor Martino Luther
zu geschriben.

M. D. XXV.

*Dem vwaren lunger Christi Martino Luther.
Iacobus von Hypern.*

GNad vnnd frid von Gott dem vatter vnnd vn-
sern herren Iesu Christo, der vnser einiger
mitler vnnd priester in ewigkeit ist. Was sol
ich sagen allerliebster bruder? Was soll ich an-
hebenn? mein seel ist in engsten, vnnd mein geist
schreyet zu dem herren, vnnd ich hab keyn stil-
lung So sage ich, Sihe wie stirbt der frum?
vnnd nyemants bedenckts in seinem hertzen.
Die gotseligen werden vmbbracht, Dann nye-
mants versteet es, Wann der frum ist vom
angesicht der bosheyt wegk genomen. Vnser
heinrich der vnerschrocken prediger gottis
worts, ist vmbbracht worden, vnd ist also vmb-
kommen, als were jm Gott nicht holdt gewesen.

Doch ist seyn blut kostlich vor Got,
vviewol es vor den Ditmarschen ist gering
vvordenn. Ach herr vvie lang schreyen vvir
vnd du vvilt vns nicht erhören. Warüb sihelstu
die verachter an vnnd schvveigest still vvenn
der gotlos den vndertritt der frumer ist dann
er?

er? Ja vatter also hat es dir wolgefallenn,
Wann der junger ist nicht mer dann sein
meister, noch der knecht vber sein herren.
Es ist dem junger genug vveñ er ist als sein mei-
ster, vnnnd dem knecht, vvenn er ist als sein
herre, habenn sy den haussuater genennt
Beelzebub, vwie vil mer vverden sy die hauss-
knecht also heysfenn, Vnnnd darumb sollenn
wir vnns vor jn gar nicht fürchtten, vvann das
ist jr stund, vnd der gevvalt der finsternus, Dar-
umb tragen vvür liebhaber der vvarheit leyd
vnnnd geen trawrig hereyn. Die feynde aber
frewen sich vnd geen mit aufgerecktem halß,
Doch bekümmern vvir vns also vmb des hein-
richen tod, das vvir vns nit vveniger deß vor
Got dem herren erfrevven, vnd seind des ge-
vviss, daß vvir ein newen mertrer vnd ge-
tzewgen Christi haben Sy aber frewē sich vor
der vvelt, Ich byn auch vngezweyfelt jr frawd
vverd seyn vvye ein augenplick.

Aber vernempt die sach mit vvenig vvorten,
vvann mein gemüt ist betrübter denn das ich
vil kunt schreiben. Heinrich ist in Ditmarschen
beruffen vvorden vom pfarherr zu Meldorff ei-
nem fromen Christlichen vnd Euangelischen
mann, mit vvissen vnd bevvilligung etlicher
der fürnemsten desselben orts. Darauff ist er
als ein vvilliger vn̄ rechtschafner gezeüß Chri-
sti dahyn gezogen, vnd hat sein vertrauen auf
Got den herrē gestelt, vvievvol es jm vō gu-
ten freunden ist vviderraten vvorden, die hatt
er

er nicht hören vollen, vwann er sagt, er vvere von Got beruffen.

Als er nun gen Meldorff in Ditmarsch ist komen, haben jn die Christen auff's freuntlichst angenommen. Die münchen aber als feynde des vwaren Gotisdienst vnd der Christlichen vvarheit, sind seiner zukunfft betrübt vvordē, haben gelauffen gerannt, sich bemüet vnnd so emsiglich angehaltten, das sy endtlich bey etlichen des lands obristen so vil erlangt habenn das man dem Heinrichen das predigen verboten hatt. Weil er aber vvüsst das man got mer solt gehorsam sein dan den menschē, derhalbē hat er am andern sonntag im aduent zvvu predig gethon, also das sich der alle so sy gehört, erfreut und got seiner gaben gedanckt vnnd gelobt haben. An sant Niclas tag hat er auch zvvu predig gethon, do ist das volck schyer auß allen vvinckeln zugelauffenn. Desselgleichen hatt er auch am tag vnser lieben frawen entpfengknus zvvir gepredigt, also das sich meniglich ob seiner leer vervvundert hatt.

Nun haben sich die münch in dem mit höchstem fleyß bearbeyt, geheult vnd ein aufrur gemacht, Vnnd iren willen erlangt. Wān am freytag volgent in der nacht nach zwelff vrvor dem dritten sonntag im Aduent, seind die münch kommen mit latern beleuchtet vn̄ bey fünffhundert vvapner mit jnen, die seind vol hamburger byers gevvest, vnd seind als die veynde dem pfarherr zu Meldorf in sein haufs gefallen, haben den merterer Christi jemerlichen

chen auß dem bette gezogen, darnach eynem pferdt an schvantz gebunden vnnd also mit groffer frolockung gen der heyde ein grosse meyl wegs vonn Meldorff gefürt vnd geschleyft.

Als sy gen der Heyde kōmen seind, haben sy den guten man in eines pfaffen keller gevvorffen, sye aber alle getruncken gespilt vnd gesungen.

Auf den morgen haben sy den frommen man mit höchster schande zum fevvr geschlept.

Do hatt sich ein Christlich vveib zvvischen den guten mann vnd das fevvr gestelt, vnd in zu erhalten Taufent gulden zugeben geboten, byls er mit recht vbervvunden verbrant wurd. Aber do hat nyemant vvellen hörn, Sonder ist das gut vveyb jemerlich an kopff geschlagē vvorden, das sy also hat müssen entwveichen.

Nu ist das vrteil so hernach folget, durch einen gesprochē vvorden der dis jars nit Richter ist, Aber er hat vom richter der das vrteil gesprochen solt haben zehen guldin genommen vnd solch vrteil gesprochen.

Vrtheil.

Diser vbelthetter der Gott vnd sein mutter gelestert hat soll verbrent vverden.

Darauf hat der frum man geantvvurt. Das hab ich nit gethon. Aber das geschrey hat vber hand genōmen, verbrent in verbrennt in.

Vnnd als der Christlich mann den himlischen vatter für sy gebeeten hat, ist er von in verlacht vnd verspeyet vvorden.

Nu

Nu ist das fevvr (*) vor allen menschen die „
verhanden gewest seind, zweymal aufsgan- „
gen vnd erloschen. Das haben sy (vvie sol- „
chen leutten vvol gebürt) für zavvbrey aufs- „
geben. „

Als er auch von jnen etlich wundē ent- „
pfangen, der man vnder zweyntzig nicht an „
jme gezelet hatt, ist er in das dritte fevr ge- „
worffen vvorden, Also hat er Got dem vater „
sein geist auffgeben.

Nun ist sein Cörper den gantzen tag vber, „
gantz vnnd vnuerbrannt gebliben.

Des Andern tags, vvvelchs der drit sonntag „
im Aduent (**) gevvest ist, haben sy dem „
todten cörper die hende vnd füsse abge- „
havven, ein nevv feür gemacht vnd sy dar- „
in verbrant, Dann den strumpf als man sagt, „
haben sy begraben, vnd vmb den cörper ge- „
tantzt. „

Also sterbenn die diener Christi, Also vvēr-
den die wortt des meisters erfüllt. Ich kan nit
mer schreyben. Bitt die Götlich maiestat, das sy
vns auch ein solche bestendigkeit geben vvöll.

Tom. I. Fasc. IV.

K k k

Ach

(*) *vid. Kappii Nachlese nusslicher Reform. Ur-*
funden P. II. p. 657. sq. qui hæc verba, quibus
lineolas præfiximus, ex Lud. Rabi Histor.
Martyrum T. II. fol. 408. excerpfit.

(**) *Apud Rabum & Kappium ll. cc. legitur:*
welchs der dritt Sonntag im Advent, der 11.
December gevvesen ist,

Ach das ich doch nur ein tröflin solcher gnad vnd bestands gehabt het, so rwet ich yetz on alle sorg in dem herren Christo So vveltz ich mich yetz in mancherley ellend trübsalen, jamer engsten vnnnd sünden. Gehabt ewch wol, der geyst Christi sey mit ewch. Mein allerliebster vatter in Christo Martine, dyse geschicht hett ich den zu Antorff geschriben, Aber der bott war vveg gelauffen vnd hett den brieff hye gelassen. Darum schick ichs deiner vätterlichen lieb, vnd flehe dein gütigkeyt durch Iesum, du vvellest vnns mit einem einigen Sendbrieff trösten, an die gantz Christlich gemeyn zu Bremē zu schicken. Demnach bit ich dich du vvellest mir das nicht abschlahenn, Dañ ich nicht alleyn, sonder vil bitten darumb. Preyse den mertrer Christi, vñ straff die arglistigkeyt der münchen. Ich bit dich du vvellest mir meine vnschicklicheit verzeihen, mein seel ist trawrig byß in todt, Dann mich verdreüßt lenger zu lebenn. vveyl ich allenthalbenn so vil vbels sehe. Demnach ist mein altter Adam nit gestorben. Bitt Got für vns.

Dudum studiose servavi hoc monimentum, quod in illo volumine continetur, cuius in Fasc II. p. 436. 437. mentionem feci. In quarti ordinis forma, tribus foliis excusum est, in quo typis iterum subiiciendo nullam prætermisi industriam, ut fidelissime

me

me ad vetus exemplum omnia exprimerentur, qua in re tamen num Kappianam in proferendis eiusmodi documentis accusationem sim affecutus, nescio. Nunc fidem circa finem pag. 874. datam, liberaturus, admodum pauca ad præclaras Cl. auctoris de *Iac. Spreng, Hyperensi* dicto, & *Henr. Zutphanensi* observationes adiicio. Huius ad illum epistolam p. 550. seqq. exhibuit Kappius, præmissa de *Iac. Spreng Hyperensi* noticia, quam p. 656. sqq. aliis annotationibus adauxit; atque hic est ille *Iacobus Præpositus*, qui epistolam de martyrio *Henr. Zutphan.* scripsit, & de quo nonnulla p. 873. observavi; ac nuperrime quædam notatu digna de eo attulit Rev. O. F. Schützius in *vita Dav. Chytræi*, Lib. III. p. 3. 4. ubi & memorabilem locum ex quadam *Erasmi ad Lutherum* epistola, L. VI. Ep. 4. p. 350. edit. Londin. (p. m. 245. edit. Basil. 1538. fol. quam in *Fasc. II. p. 258. & 455. citavi*,) exhibuit, & cognomen *Iacobi* latere scripsit, ex corrupto patriæ nomine, quo *Sperensis* in *membranis Academ. Vitemb. audiat*, ortum esse coniciens, quod *Sprengius* sive *Sprengerus* & *Sperensis* appelletur a *Ven. Henr. Muhllo*, *Dissert. p. 421.* Vnde optandum esset, ut *Cel.*

Kkk 2

Theod.

Theod. Hasæus, cui subsidia deesse non possunt, promissis tandem stare velit, qui, cum in *Bibl. Brem. Cl. II. p. 154. sq. Io. Wyckii ad Iac. Præpositum dignas lectu literas, vulgari Saxonica lingua, Ratisbona A. 1532. die Veneris post Domin. Cantate, Bremam scriptas, inseruisset integras, & p. 153. Iacobum Præpositum primarium tum temporis Sacrorum Bremensium antistitem, suumque decessorem, vocasset, in nota subiecta hanc lectoribus spem dudum fecit: Huius, inquit, ex monacho Augustiniano Evangelicæ religionis fortissimi defensoris vita (*) Deo dante, in his fasciculis locum occupabit. Idem in *Class. VI. eiusd. Bibl. p. 160. Iacobum Prævest, sive PRÆPOSITVM, ex monacho & Priore Augustiniano, primum Ecclesiæ Bremensis post abolita Latinorum sacra ab a. 1524. Superintendentem appellat, ex quo loco etiam patet, illum A. 1554. adhuc in vivis fuisse. (**)**

(*) Idem Hasæus l. c. *Class. I. Fasc. I. p. 161. sq. de Io. TIMANNO & Io. a LASCO, & Cl. VI. p. 114. de ALB. HARDENBERGIO* fusius se acturum, promisit. Eandem & spem quoad *HENR. ZVTPHANIENSEM* de Hasæo fecit *Kappius l. c. p. 487.*

(**) Obiter liceat annotare, *Io. MOLANVM*, cuius hic simul mentionem facit Hasæus, 1554. nondum *Scholæ Brem. Rectorem* fuisse videri.

De *Henr. Zutphanienſi*, cuius martyrium Iac. Hyperenſis deſcripſit in recuſa epiſtola, quam & latine Cl. Kappius p. 660. ſqq. dedit, paucula p. 874. diximus, ad Kappianum indicem, v. *Zütphen*, lectorem remittentes. Cum Iacobi Hyperenſis epiſtola conferri meretur ea narratio de *Henrico Supphen, ab Diethmar*, (ſic enim ibi inſcribitur) quæ in Actionibus & monimentis Martyrum, quæ Genevæ Ioannes Criſpinus M. D. LX. fol. min. excudit, Lib. I. fol. 41. ſqq. legitur, ubi & fol. 42. a. hæc verba occurrunt: *Quum omnem darent operam, ut ignem accenderent, non tamen id poterant: atque ita incerti quid agerent, fuſtibus & hallebardis eum cadere non deſiſtebant, omniaque & tormenta & opprobria adhibere, quæ ab illorum petulantia proficiſci poterant. Et poſt pauca interiecta, fol. 42. b. Poſtremo alligatum in ſcala, eum hallebardis elatum ad paratam ſtruem lignorum detulerunt. Nam tum quidem in ea regione nullus erat, qui in eo ſupplicii genere exequendo expertus eſſet. Et poſtquam narratum eſſet, ictibus ſecuris militaris conſectum expiraſſe, additur: Mortui corpus ardentibus carbonibus uſtulaverunt, propterea quod nulla ratione efficere unquam potuerunt, ut ignis in parata lignorum*

Kkk 3

ſtrue

strue accenderetur. Atque hic quidem illius viri ac servi Christi exitus fuit, opinione mundi calamitosus atque horrendus, sed Spiritus iudicio gloriosus ac perbeatus. Cæterum Dithmarfos ob combustum Henricum Zutphaniensem, laudatos esse a Ludolpho Naamano, Flensburgensi, in codicis inediti, (quem Bibliotheca Flensburgensis Nicolaitana aservat,) Parte II. f. 28. testis est Summe Rev. Lic. Io. Henr. a Seelen, in notitia illius codicis, p. 532. Select. Liter. qui & iudicium suum recte addit; hinc & ex variis rebus aliis, elucere Naamani ζῆλον ὃ κατ' ἐπίγνωσιν. Laudatus *Seelenius* l. c. p. 341. sq. refert, Henr. Zudphanienensis historiam fuse descriptam esse p. 78 --- 89. in Io. Detlefi Chron. Dithmarsf. MSt. cuius ibi dat notitiam, qui & ad I. H. *Elsuvichii*, D. Henr. *Muhlîi*, & D. Gerh. *Meieri* de illo martyre narrationes præclaras, provocat, quibus addi possunt (præter illa, quæ apud Kappium l. c. p. 484. sqq. 556. sqq. habentur,) ea, quæ Io. Casp. *Wezelius* in P. III. Hymnopœographiæ p. 472. sqq. & recentissime O. F. Schützius in L. III. (*) vitæ Dav. Chytræi, p. 4. de eodem anno-

(*) P. 6. Schützius ominatur, fore, ut quispiam
Antwer-

annotarunt. Denique nec hoc est omittendum, *Pastori illi in Meldorp*, qui Henricum Zutphan. ad Dithmarfos vocavit, quemque virum Christianum & Apostolicum vocat Iacobus Hyperensis (ceu apud Kappium in fine p. 661. coll. p. 878. huius Fasc.) *nomen fuisse Nicol. Boje vel Boye*, uti testatur Io. Detlefus in Chron. Dithm. MS. p. 232. sq. cuius verba, uti apud Seelenium l. c. p. 328. extant, pace lectoris huc adscribemus integra, ea-que dialecto & scribendi ratione (quam in-

K k k 4

terdum

Antvverpiensis Ecclesiæ historiam opere singulari aliquando edat. Implevit hanc spem luculenter, quoad historiam Ecclesiæ, quæ olim Antvverpiæ colligebatur, Evangelico-Lutheranæ, V. Cl. Ioh. Lehnemann in der historischen Nachricht von der vormals im sechzehenden Jahrhundert berühmten Evangelisch-Lutherischen Kirche in Antorff/ (Frankfurth 1725. 4.) in cuius p. 18. de Henr. Zutphan. agi, testatur Kappius l. c. p. 486. non sine laude Cl. Lehnemanni, quem, & cuius librum, (qui Schützianis observationibus, quas l. c. p. 1. sqq. exhibet egregias, locupletari nunc potest,) merito affecit præconio Perreverendus & meritiss. Io. Balth. Ritterus, in præf. des Evang. Denckmahls der Stadt Frankfurth am Mayn/ cui viro humanissimo, nobisque faventissimo, non possumus

terdum non optimam esse, Seelenius p. 331. dicit,) qua auctor illa exaravit: *Vorgedachter Herr Nicolaus Boye iß an de Parre tho Melldorp gefordert anno 1524. tho dessen Tieden dat helle Licht des hilligen Evangelii erst hervor gelüchtet, uth den Ohrsäcken bemelter Pastor, nevenst anderen framen Christen in Melldorp, von Bremen geeschet den hilligen und seeligen Marterer H. Hinricum van Sütphen, so anno 1524. den 14. Decembr. thor Heyde vvegen des hilligen Evangelii sin Blodt mit*

possumus, quin publicas agamus gratias pro transmissa dodecade epistolarum, maximam partem ad HARTM. BEYERVM, Ecclesiastem olim Francof. a IO. BRENTIO nostro scriptarum, quarum avtographa a Generosissimis DNN. Scholarchis Francofurtensibus, (quos meo nomine submissee & observanter compellavit, quorumque munificentia insignis æternum me hinc debitorem reddidit,) ipsi ad describendum perquam benevole concessa sunt, qui & ipse descriptionis labore accuratissime & humanissime est defunctus. Cuius exemplo si & alii viri docti, ex quibus iam plures cimelia sua liberaliter mecum communicarunt, nonnulli promptissime obtulerunt, institutum meum in vita Brentii copiosius enarranda, porro promovere pergant, non me magis, quam publicum sibi olim obstringent.

mit grotem Marter vergathen etc. Cum quibus verbis conveniunt illa relationis, a D. Kortholto ad Ill. Seckendorffium transmissæ, verba, quæ in huius Hist. Luther. L. I. §. CXLIX. p. 268. col. b. leguntur. En illa: *Henr. Zutphanienſis cum biennium Bremæ tanquam Evangelicus adis Anſchariana Paſtor exegisset, piæ cuiusdam viduæ, Wiba auspiciis, per M. Nicolaum Boje, Paſtorem Meldorpienſem, Dithmarſiæque Superintendentem, in Dithmarſiam accitus eſt. Atque hæc eſt illa Wiba (nomen proprium Wiba vel Wiebecke / hodieque paſſim uſitatum eſt Cimbris) de qua Lutherus Henrici deſcribens martyrium: Da gieng hinzu / inquit, eine fromme Chriſtliche Frau / Claus Jungen Frau / mit Weibe Nahmen. i. e. Accessit pia matrona Nicolai lungii uxor, nomine Wiba (legi debet mit Nahmen Wibe) Soror Petri Nannii. Vidua fuit deſuncti tunc iam lungii, unius ex collegio 48. Regentum, quos vocant, filia autem (non ſoror) Petri Nannen, cum qua poſt perpetratam hanc cædem, literarum commercium B. Luthero interceſſit &c. Atque hanc eſſe puto piam illam feminam, cuius Iac. Hyperenſis in epiſtola meminit, uti ſupra p. 880. legere licet. Cæterum ad Nicol. Boje*

Kkk 5

quod

quod attinet, promisit eius notitiam I. C. Wezelius in præf. P. III. Hymnopœographiæ. Ni fallor, exhibuit eam in edita (*) nuper P. IV. & ultima, cui & supplementa accessisse dicuntur. Neque enim dubito, hunc esse illum Nic. Boje, de quo agere se velle, fidem dedit Wezelius, utpote quem, una cum alio eius nominis, (**) inter Hymnopœos locum habere, Io. Detlefus testatur apud Seelenium l. c. p. 325.

HALÆ MAGDEB.

Præterito anno per partes in lucem exire coeperunt IO. FRID. CHRISTII *Noctes Academicae, observationibus ad rem litterariam miscellis & coniecturis expositæ. SPECIMEN I. (***) quo Iuris Iustiniani, Romanorumque Auctorum*
loca

(*) Editam enim nunc esse, ex catalogo librorum Lipsiensi, proximis nundinis vernis h. a. excuso, intellexi.

(**) De Cognato Nicolai Boje, concionatore, cui itidem Nicolao nomen fuerat, conf. & Seckend. in Hist. Luth. L. III. §. LXXV. Add. II. p. 243. b.

(***) Recensetur in Novellis liter. Krausianis, 1727. n. LII. p. 525. sq. & in Coburgensibus Novellarum Excerptis, 1727. m. Iun. p. 129. sq.

loca pluscula illustrantur, Velleius notatur, Cardanus defenditur. Observationum singularum titulos versa docebit pagina. Typis Ioh. Christ. Hilligeri, Acad. Typogr. A. 1727. 8. plag. 5. SPECIMEN II. (*) quo ex Antiquitate quaedam monumenta illustrantur, Cicero, Quintilianus, alii explicantur & emendantur, Anacreon defenditur, P. Stephani H. F. indoles exponitur. Typis iisdem, 1727. plag. 6. Hoc anno ibid. ex eadem officina SPECIMEN III. (**) prodiit, quo ritus iuris antiqui illustrantur, auctores emendantur, origines Francicae, alia, e MSS. eruuntur. A. 1728. plag. 6.

Memores eorum, quæ p. 852. promissimus, nonnulla pace auctoris Celeb. profereamus, quæ in lectione harum observationum doctissimarum, nobis venerunt in mentem. Frontem Specim. primi ornat triplex Hier. Cardani effigies, ab ipso Christio ære cælato eleganter expressa. Vnde exemplaria deprompserit, p. 63. memorat. Possideo H. Cardani Libros XVII. de Varietate Rerum, Basil. M. D. LVII.

(*) Recens. in laudatis libris, priore, l. c. n. LXX. p. 710. posteriore m. Sept. e. a. p. 227. sq.

(**) Describitur locis citatis, priore ad A. 1728. p. 152. posteriore, ad e. a. m. Jan. p. 11. sq.

M. D. LVII. 8. excusos. (*) In averſa tituli pagina Icon Cardani conſpicitur, illa ſcil. quam & Chriſtius loco ſecundo accurate exhibet, in mea tamen editione facies Cardani ſiniſtrorſum reſpicit; his circumſcriptis verbis: *Hieronymus. Cardanus. Aetatis. An. XLVIII.* In medio annus additur, 1553. In Chryſolitho cælendam curaffe illum iconem ſuam, ex Cardani L. VII. de Subtil. p. 173. refert auctor. Evolve locum, & inveni lib. cit. p. m. 259. edit. Lugdun. 1559. 8. Ego, ait Cardanus, *in Chryſolitho effigiem meam cælari iuſſi, cum prima nominis ac prænominis littera. Elegi hunc lapidem, quod ſit duriffimus, (**) atque ob id æternum opus, ſplendeatque non parum.* Forſan non ingratus fuerit Chriſtio & alius locus, ex Lib. XVII. eiſd. operis, p. m. 577. en illum: *Difficillimum*, inquit, ac ſingu-

(*) Aliam edit. ibid. eod. anno in fol. impreſſam Chriſtius uſurpavit, ex eaque effigiem alteram expreſſit.

(**) Fieri tamen potuit, ut & ob eas virtutes hunc lapidem elegerit, quas illi tribuit in tract. de gemmis & coloribus, p. m. 341. editionis operum quorundam Cardani, quæ Baſil. ex offic. Henrici Petri M. D. LXII. m. Sept. prodiit, & qua Chriſtium eſſe uſum, ex p. 47. ſq. diſcimus.

*singularis exempli opus faciem totam celare, atq̃
id etiam magis in parva gemma. Eam ob cau-
sam imagines meas multis in gemmis cæ-
latis, chrysolitho, hyacintho atque aliis,
cum nomine ac prænominē dimidium faciei aut
certe sesquidimidium repræsentare feci. &c. Ex
quibus verbis varietas Iconum Cardani fa-
cile intelligitur; merentur vero & cætera,
quæ antecedunt & sequuntur, expendi.*

*Pag. 59. sq. characterem Cardani mora-
lem repræsentat Christius, qualem ipsi, ma-
ximam partem ex eius tractatu de libris pro-
priis, quem Bælius præteriisse illi videtur,
eruere licuit. Ac fatemur certe, pleraque in
hoc libro, nobis iam ante lecto, de Cardani
indole legi expressa, quæ Cl. auctor scite in
ordinem redegit, suisque meditationibus
docte illustravit. Meretur tamen conferrī
ille character, quem S. Rev. D. Heuman-
nus in Actis Phil. T. I. p. 573. sq. de Car-
dano efformavit, quantum ad ingenium
eius philosophicum attinet. (*) Postquam
enim retulisset, opera eius decem in folio
volu-*

(*) In Philosophia Cardanum verum fuisse Ecle-
cticum, p. 61. Christius affirmat.

voluminibus (*) excusa prostare, variaque variorum de illo iudicia produxisset, ipse in hanc pronunciat sententiam; *magnam in eo fuisse memoriam, magnamque imaginationis vim, sed admodum mediocre iudicium, sine quo tamen ingenium philosophicum nihil vel parum valeat.* Profert & Heumannus Iul. Cæs. Scaligeri de Cardano iudicium ex epist. 90. ubi illum *virum nunquam satis laudatum, cui nihil fere superfuerit ad perfectam eruditionem,* vocavit. Reperi locum p. m. 251. in editione I. C. Scaligeri Epist. & Orat. Hanovienſi 1603. 12. vidique, eandem præfixam esse eiusdem Scaligeri exotericarum exercitationum libro XV. de Subtilitate ad Hier. Cardanum, (**) ubi tamen annus, quo scripta fuit, omisſus est, una cum ultima linea; nam in editione Hanov. post verba: *in præſentia debes,* hæc adhuc leguntur: *Vascoſano vero de mea dignitate optime merito iam pridem debuisti. Vale. M. D. LVII.* At vero Scaliger in hac epistola de Cardani morte, (quam Thuanus

-
- (**) Possidet illa Illustris Norimbergensium Polyhistor, D. God. Thomafius, mihi que ante hos quinque annos, additis eruditissimis de Cardano sermonibus, humanissime ostendit.
 (**) Vtor editione Francofurtensi 1612. 8.

nus ad A. 1575. Bælius, v. Cardan. nota F. p. 763. edit. recentiss. rectius ad A. 1576. refert,) mentionem faciat, M. D. LXXVII. epistola exarata esse videtur. Cæterum sibi ipsi non constituisse apparet Scaligerum in ferendis de Cardano iudiciis. In præf. libri cit. quam ad Cardanum direxit, postquam *infinitam lectionem, & ingenii vigorem insignem ad omnium scientiarum minutissima quæque momenta consequenda*, in ipso laudasset, addit: *acerrimum vero iudicium, quod ego animam sapientiæ vocare consuevi, etiam supererat*; alibi ipsi *ingenium turbidum & ventosum* tribuit, & quanquam affectibus sæpenumero eum plus iusto indulgisse, nemo ignoret; existimaverim tamen, omnium candidissime tum de Cardano pronuntiasse Scaligerum, cum in Exerc. CXIII. n. 1. p. m. 424. lib. cit. sine dubio ex animi sententia scripsit: *Utinam isti tuo incomparabili ingenio diligentius studium, maturius iudicium adiunxisses. Profecto te mihi in bonis literis ducem, atque imperatorem elegissem.* Hæc & mea est de Cardano sententia, quam cum Heumanni & Christii, aliorumque, quæ apud Bælium & Teissierum in Elog. Thuan. T. III. p. 97 --- 110. magno numero occurrunt, iudiciis facile

facile conciliari posse, probe subductis rationibus, crediderim.

In Spec. III. Obs. XVIII. p. 248 --- 258. *de vita & scriptis Hermannii Comitis a Nuenar, Præpositi Coloniensis*, nonnulla commentatur Cel. Christius, doletque p. 249. gloriam huius viri hodie non pro meritis amplam esse. Mihi vero dolet, eidem non in mentem hic venisse eorum, quæ in Cel. *Iac. Burckhardi*, Consilarii nunc & Bibliothecarii Guelferbytani, vita Vlr. de Hutten dudum legit, (legisse vero ea Christium; dubium non est, cum ipse nuper *Analecta de Vlr. Hutteno* ediderit.) Ibi enim P. I. p. 148. sq. de *Nuenario Com.* agit, & provocat ad *Comment. suum de Ling. Lat. in Germ. fatis* P. I. p. 331. sqq. cuius & conf. P. II. p. 40. 479. & NB. p. 480. ubi *Commentarium de vita illius Herm. Com. a Nuenar* promittit, quod promissum in P. III. vitæ Hutteni p. 65. & 68. repetit. Scripta Nuenarii de *sudatoria febre & annotationes aliquot herbarum*, paucaque alia, ipsemet possideo. A. 1530. interfuisse illum Comitiis August. Christius p. 250. docet; confirmat id *Ge. Cælestinus in Hist. Aug. Com.* T. IV. fol. 127. b.

VLMAE

VLMAE.

In officina Dan. Bartholomæi Bibliopola, optimo consilio recusum nunc prostant *Rerum Suevicarum Scriptores aliquot veteres, Velleji Galli Fragmentum vetustum, Isidori Hispalensis, Io. Boemi Aubani; Henr. Bebelii nonnulla ad res Suevorum; precipue Felicis Fabri Historia Suevica; partim primum editi, partim emendatius auctiusque. In quibus Suevorum origo, migratio, regna, principes, bella, &c. memoria mandantur & Itatorum in Suevos Imperatores calumnia excipiuntur. Ex Bibliotheca & recensione MELCH. HAIMINSFELDII GOLDASTI. Editio secunda emendatior. Vlmae, 1727. fol. I. Alph. 9. plag. Quid huic editioni accesserit, in Novis Liter. Lips. 1727. p. 453. breviter ostenditur.*

* *

Apud eundem prodire etiam coepit Io. SCHILTERI *Thesaurus Antiquitatum Teutonicarum*, de quo opere eximio in posterum quædam dicemus. De aliis ex eadem officina editis libris egimus infra p. 913. sqq.

HELMSTADII.

Quam diu satis orbis eruditus cupide
Tom. I. Fasc. IV. LII adhuc

adhuc expectavit Moshemianam vitæ Mich. Serveti enarrationem uberiores, ea lucem tandem vidit hoc titulo: *Historia Michaelis Serveti, quam Praside Io. Laur. Moshemio, Abbate Mariavallensi, & confirmato Michaelsteinensi, Sereniss. Duc. Brunsvic. & Luneburg. & Consiliis sanctior. Theol. D. & Professore P. O. A. O. R. M. DCC. XXVII. d. XIX. Dec. placido doctorum examini publice exponit Auctor Henricus ab Allwoerden, Stadenfis, Theol. Cultor. Helmstadii, stanno Bucholtziano in 4t. I. Alph. plag. 8.*

In fronte conspicua est effigies miserrimi huius hominis, a Fritschio Hamburgi sculpta, subiectis verbis: MICHAEL SERVETVS HISP. DE ARAGONIA; quam imaginem accurate expressam esse ex antiquo & nitide picto ἀρχετυπῳ, quod Cel. Boysenius possidet, §. LXII. p. 147. memoratur, aliquemque ex Serveti amicis fieri illud curasse, cum in custodia detineretur, probabile esse, ostenditur.

Cum ipse S. Ven. D. Moshemius lectorem de hoc instituto optime informaverit in epistola ad doctissimum Auctorem Respondentem, hoc demum anno 1728. exarata, & fini huius tractatus adiecta, bona cum lectorum venia illam huc transferemus integram.

Dili-

Diligentiæ, virtutis & eruditionis laude
florentissimo & clarissimo

HENR. ab ALLWOERDEN

S. P. D.

IO. LAVR. MOSHEMIVS.

*T*Ria fere lustra præterlapsa sunt, quum ad Hi-
storiam librorum (*) publica auctoritate
combustorum condendam iuvenis me applica-
rem. Fervebat tum temporis studium Historiæ,
quam litterariam vocant, nec quisquam facile
nomen inter eruditos consequi poterat, nisi suam
in hoc genere peritiam specimine quodam decla-
rasset. Quapropter & mihi, ut iuvenum inge-
nia plerumque servire solent temporibus, aliquid
huiusmodi audendum atque singulare hoc argu-

LII 2

men-

(*) Ex hoc ergo insigni procul dubio apparatu
Moshemiano multum locupletari possent Dis-
sertationes eruditæ de libris publica auctori-
tate combustis, altera ANDRÆ WESTPHALI,
Gryphiswaldiæ 1713. edita, & in Amœn. Lit.
T. VII. p. 75. & T. VIII. p. 463. sqq. laudata & ex-
cerpta; altera Io. GE. SCHELHORNII, in citatis
modo Amœnitatibus eius literariis, & quidem
in earum T. VIII. n. VI. p. 463 --- 510. nuper
admodum evulgata, cuius & continuationem
avide expectamus. conf. T. VII. p. 75. sqq. & T.
VIII. pag. 338. sqq. ubi de fatiis librorum agit.

mentum excutiendum esse censebam. Ac si meo mihi fata vivere permisissent arbitrio, non mediocre hodie extaret volumen, observationibus fortassis non plane spernendis cum de ipsis auctoribus, quorum opera non tulit summorum magistratum severitas, tum de libris eorum, quos carnifici delendos tradiderunt, refertum. Verum non passa est divina providentia tantum me in hisce rebus temporis consumere, & ad alia repente iussit abire negotia, sed cum quibus minor forte iucunditas, at maior coniuncta est utilitas. Parui ego voluntati supremi Numinis, schedasque non levi labore congestas ad nullius momenti chartas amandavi, una MICH. SERVETI, magni nominis, at infelicissimi Medici, Historia, quam per otium perficerem & expolirem, mihi reservata. Etenim in hac indaganda quoniam non parum posueram industrie, viris eruditissimis per litteras quoque consultis, neque nesciebam, cognitionem fatorum miseri hominis multum aliis ad prudentiam & sapientiam adiumenti esse allaturam, recte atque ordine me facturum statui, si in instituto labore perseverarem. Verum, amplificatis quotidie curis & occupationibus meis, & ab hoc pæne destiti proposito: atque periissent fortassis omnino labores, nisi TV, Vir ornatissime, intercessisses. Argumentum

mentum flagitabas exercitationis Academicæ,
qua fautoribus & patronis ingenium & solertiam
probares. Cognita vero mihi & perspecta erant
opes ingenii TVI, cognita insignis industria &
laboris patientia, cognita denique, quam Rosto-
chii iam collegeras, doctrinæ copia. Itaque non
dubitavi negotium hoc TIBI committere, atque
Historiam SERVETI concinnandam, & apte
construendam tradere. Satis autem mea fecisti
expectationi, remque omnem, quemadmodum
speraveram, sic exsequutus es, ut cur TIBI
gratulentur, satis boni omnes & equi existi-
matores causæ habeant. Qui si ingentem il-
lam rerum sylvam conspicerent, ex qua hanc
composuisti Historiam, iudicium certe TVVM
& indefessum studium æque laudarent, atque
nunc equitatem TVAM, modestiam & sagaci-
tatem laudabunt. Temporis ratio & alia obsti-
terunt, quo minus illa adidceres, quæ de doctri-
na, ceterisque ad miserum hominem pertinen-
tibus scitu sunt iucunda & necessaria. Verum
illis, qui hoc desiderabunt, aut TV medeberis
in posterum, aut fortassis ipse aliquando, si per
otium licuerit, consulam. Interim fruire, Vir
Nobilissime, studii TVI & laboris fructibus,
exemploque TVO alios quamprimum doce,
numquam illis patronos & divinum auxilium

deesse solere, qui nec sibi, nec patronis, nec divino desunt auxilio. Vale, meque TVI studiosissimum amare perge. Dab. in Acad. Julia prid. Kal. Aprilis M DCC XXVIII.

In §. X. p. 28. sq. in nota (e) de Io. CAMPA-
no, homine, pessimæ notæ, nonnulla notatu
digna proponuntur, additurque, *dignum
fore hunc hominem, cuius vitam diligentius
aliquis consignaret.* Perquam mihi gratam
esse hanc observationem de Io. Campano,
publice profiteor, qui ante sex plus minus
annos, occasione cuiusdam epistolii B. D.
Mart. Lutheri, inediti, ut videtur, & a me
ex *αὐτογέγραφο* descripti, in qua Io. Campani
mentio fit, nonnulla de Campano collegi,
in quibus & haud pauca sunt, quæ hic de
eo afferuntur, inprimis ad Ven. Cypriani
locum illustrandum communicavi literu-
las illas cum pari virorum celeberrimorum,
quorum alter illas, observationibus suis il-
lustratas, commodo loco se editurum ali-
quando esse, dudum promisit. Spem ergo
facere audeo publicam, fore, ut, quam pri-
mum licebit, aliqua interim de Campano
notitia a viro illo doctissimo cum eruditis
communicetur, ad quam alicubi locuple-
tan-

tandam mea quoque perexigua observata
lubens suppeditabo, inprimis ea, quæ ad fata
Georgii Wicelii pertinent, qui Campanum,
probum se simulantem & industrium, ho-
spicio excepisse, accusatus est.

In §. XXIX. p. 66. not. g. coniectura af-
fertur, Germanum Colladonem (*Germain
Colladon*) haud dubie Gallum quendam fuisse,
qui Genevam sese receperit, Servetum-
que in Gallis antea notaverit. Assentior &
ipse huic opinioni, putoque, illum cognatio-
nis vinculo coniunctum fuisse cum N. Col-
ladone, Sacrarum Literarum Professore in
Schola Lausannensi, qui Lausannæ V. Id.
Aug. 1576. memoratu certe dignam præfa-
tionem præmisit Io. Calvini Institutionibus
Christ. Relig. dicto anno Lausannæ in 8.
mai. eleganti typo excusis, in qua multa de
suis fatis memorat, inter alia, *quod annis ab-
hinc plus minus 30. Calvini Instit. R. C. apud
suos Bituriges furtim & succisivis horis inter
studia Iuris civilis, quæ tum tractasset, legerit,
& 1549. ex Papatus dissipatione in has Ecclesias
(a Calvini tunc nomine appellatas Ecclesias
intelligit Collado) venerit, posteaque Genevæ,
ubi, approbante Calvino, provincia docendorum
in Schola puerorum functus esset, easdem Institu-*

tiones diligentius evolverit, in quas etiam indicem locupletem adornavit Collado, qui in dicta Editione Lausannensi habetur, quemque iam in raro obvia Calvini Instit. editione recens ab eo locupletata, reperio, quam Robertus Stephanus Genevæ A. M. D. LIX. xvii. Cal. Sept. in fol. excudit.

Ad §. LVI. p. 125. not. n. *Minum Celsum Senensem* virum fuisse eo tempore celebrem, neque hæc nomina ficta esse, erudite ostendisse mihi videtur optimus Schelhornius meus in Amoen. Lit. T. VII. p. 85. 86. (*) postquam ipse in *Claudii Tolomei* epistolarum, Italico sermone scriptarum, collectione, fol. m. 288 --- 291. edit. Venet. (in Vinegia, appresso Dominico Giglio) 1558. 8. Fabii Benvoglientii ad Minum Celsum literas, a Schelhornio citatas, perlegi. Vbi tamen duo mihi notanda hic sunt, 1.) quod in subiecto epistolarum indice *Marinus Celsus* (Marino Celsi) scribitur (**) 2.) quod in mea editione illa epistola d. 15. Sept. M. D. XLVII. exarata dicitur. Ad ipsum vero *Fabium Benvoglientium* scriptæ quædam Epistolæ

(*) In Indice lit. M. voce Minus Celsus Senensis pro p. 68. lege 86.

(**) Ibidem pro fol. 285. lege 288.

læ in huius collectionis foliis 59. 235. 241. 259. leguntur; aliamque Annibal Caro ad eundem Roma d. 25. Febr. 1558. dedit, quæ extat p. 362. sq. in simili Epistolarum Italicarum Sylloge, cuius hic est titulus: *Lettere di XlII. Huomini Illustri &c. In Venetia per Francesco Lorenzini da Turino, M. D. LX. 8.*

Ad p. 162. sqq. §. I. coll. p. 29. §. XI. *Hagenoæ typis Io. Secerii librum Serveti de Trinitatis erroribus prodiisse*, abhinc hoc ipso anno, eodemque, quo hæc scribimus, mense, nos quoque adstruere fusius aggressi sumus in Sylloges nostræ Fasc. II. p. 401. sqq.

Ad p. 230. seq. *de loco de Circul. sang. agam p. 921. sq.*

HAMBVRGI.

Tandem & Viri Perreuerendi OTTONIS FRID. SCHVTZII *de vita Dav. Chytræi Commentariorum libri duo ultimi* hoc ipso anno emissi sunt, sumtu Christ. Guil. Brandtii, in 8v. Forte alias de hac vita IV. libris elegantissime descripta, pluribus agemus; nunc ad L. IV. p. 190. sequentem *Epistolam Dav. Chytræi*, precibus Celeb. Schützi pag. 207. legendis, inducti, ex D. Io. Pfeffingeri *Consolationum libello*, Viteb. a Io. Cratone, 1560. 8. excuso, lit. R. 3. sqq. proferimus, ex qua etiam L. I. §. XVI. illustratur.

Clarissimo Viro Eruditione & Virtute præstanti D. Iohanni Pfeffingero, docenti Evangelion Dei in Ecclesia & Academia Inçlytæ urbis Lipsicæ, domino suo & patrono reverenter colendo. S. D.

Clarissime D. Doctor, patrone colende. De filii tui, viri doctrina & virtute præstantis, ac fraterno amore & studiorum ac vitæ societate mihi arctissime coniuncti, discessu, accepi mœstissimas Epistolas aliquot amicorum, hoc ipso die, quo historiam unici viduæ filii, a Christo Dei filio in vitam revocati, Ecclesia proponit. Quare initio hunc filium D. dominum nostrum Iesum Christum fontem & instauratorem vitæ toto pectore oro, ut te Spiritu sancto suo consoletur, & veris ac efficacibus remediis acerbissimo mœrori & desiderio nostro medeatur. Nam plurimas ac gravissimas & ingentis doloris & desiderii causas habemus, Tanta fuit virtus in filio tuo, tanta ingenii & morum probitas & excellens in omni officio diligentia ac moderatio, ut amarent eum omnes, quibus notus fuit. Quare ad eum complectendum, non tam domestica consuetudine, qua aliquandiu iuncti fuimus, quam admiratione virtutis ipsius rapiebar, pectus erat plenum pietatis & ardebat studio doctrinæ cœlestis discendæ ac propagandæ. Deinde ingenuitas summa erat, & nativa bonitas, quæ nihil habebat fucatum & aliunde adscitum. Et ut tota vita erat integra ac casta; ita sermo nihil impurum, livi-

lividum aut obscœnum continebat. Cumque & ingenio & eruditione & aliis dotibus, multis nostrum antecelleret, tamen nulla in eo fastus aut insolentiæ significatio poterat animadverti, Familiariter, candidissime & sincero pectore mecum de plerisque doctrinæ Christianæ partibus conferebat. Et quanquam ea humanitate erga omnes erat, ut ab omnibus diligeretur, tamen me semper videbatur singulari benevolentia complecti, Itaque vicissim eum non secus ac fratrem dilexi, nec in acerbiores ex germani fratris quam ipsius obitu, luctum incidissem, & quo possum utcunque tui doloris magnitudinem æstimare, ut enim in bonis naturis σοφία sunt expressissimæ, ita non dubito, hoc ipsum incendium amoris erga natos, divinitus insitum pectoribus parentum, vehementer tuam mœstitiam augere, præsertim cum hoc tempore filium amiseris, quo tua senectus, in complexu, pietate, virtute & gloria ipsius suaviter adquiescere debebat. Et ipse iam excellenti doctrina excultus ingenium Ecclesiæ & gloriæ Dei illustrandæ & propagandæ destinarat.

Vtinam vero non solum lachrymarum societate, sed veris & efficacibus remediis tristissimum vulnus tuum curare possem, ego hac consolatione meo dolori utcunque resisto. Quod firmissime statuo, non casu sed certo Dei consilio hunc παραστάτην meum ex sua statione ad æternam Dei & totius Ecclesiæ cœlestis consuetudinem evocatum esse, ubi nunc gaudet se ex
huius

huius ærumnosæ vitæ ergastulo liberatum esse, & præsens fruitur conspectu, sermonibus & sapientia Dei ac filii ipsius domini nostri Iesu Christi, & suorum parentum, fratris, sororis & totius Ecclesiæ ac meam salutem DEO ardentissimis votis commendat, ibi enim (forte: eum) rursus complectar, & de universa sapientia Dei, cuius elementa hic una didicimus, suavissime cum eo colloquar.

Hac ego me consolatione utcunque sustento. Quam quidem iudico non inane *θελκτηριον* esse (ut Socrates & Cicero se ad illud animorum concilium migraturos esse somniant) sed certam & immotam sententiam esse resurrectione filii Dei ut (f. &) multorum aliorum, qui extincti revixerunt, confirmatam firmissime credo. Precor autem ardentibus votis filium Dei ut te & honestissimam coniugem tuam erigat & filium Paulum conservet incolumem, ut ipse soleatur tristem matrem recreetque senectam. Bene vale & Epistolam simplici animo scriptam boni consule. Existimavi enim ad officium gratæ mentis pertinere, tali tempore, aliquam tibi meæ *συμπαιειας* significationem ostendere. Salutem reverenter opto honestissimæ matronæ coniugi tuæ, & dulcissimis liberis & clarissimis viris, tuo genero. M. Hofmanno. M. Annebergenfi &c. Rostochii, Dominica 16. post Trin. 1551. (*)

David Chytræus.

ONOL-

(*) Hoc año iuvenis 21. ann. Chytræus Prof. Rostoch. factus est, v. Schützius l. c. Lib. I. §. XVI.

ONOLDI.

In huius Fasc. p. 787. fqq. exhibui optima fide & intentione *Ge. Vogleri Epistolam ad Superattendentes Onoldinos de Visit. Eccles. solenni instituenda*; cum hoc, quod nos vivimus, sæculo, eam amplius veritatis studiosis subtrahendi causam satis gravem superesse nullam, totus mihi persuasum habeam, ut alicuius viri doctissimi verbis utar. Scripsi postea illa de epistola ad *S. V. Dn. D. IO. GVIL. de LITH*, qui Onoldo Id. Quint. 1728. hæc ad me docte rescripsit, quæ ut pace Viri Ven. meis lectoribus ne invideam, necessarium fere arbitror: *Sylloges Tuæ partem, ait, quam misisti, non sine delectatione legi, & industriam, qua Schediasmata memoratu digna ab interitu vindicas, vehementer probo. De Vogleri Cancellarii tamen epistola, stomachi & querelarum plena, qua primos Ecclesiæ Onoldinæ reformatores graviter obiurgavit, iudicare, hosque indicta causa condemnare vix audeo. Id certe suspectum, quod ipsos inimicitiarum, quæ illi cum Friderico Principe, Ecclesiæ huic tunc præposito, intercesserunt, societatem non coisse, tam agre tulit. De hoc autem, quod vocationem indignorum Ecclesiæ ministrorum, Simoniam, abusum bonorum sacris usibus*

usibus destinatum, aliaque sui & nostri seculi vitia detestatus est, prorsus illi assentior, nec ullam flagitia ista reprehendendi occasionem praetermitto. Visitationem Ecclesiarum, cuius necessitatem in literis his operose inculcavit, ego quoque Augusto Principi nostro non suasi solum, sed etiam persuasi, atque ut ea institueretur, effeci, leges in ea servandas, & quaestiones cuique ordini proponendas, consignavi, & quae beatus Lutherus de visitatione Ecclesiarum Saxonia exaravit, recudenda, cunctisque Pastoribus distribuenda curavi. &c. Quæ Ven. Lithius de sua circa Visitationem Eccles. cuius quidem successum non ubique parem fuisse, candide fatetur, suscepta cura, benevole ad me scripsit, ea & publice legere, nec ipsum forte Theologum hunc præstantissimum poenitebit, unde neque illi, neque aliis ingratam fore publicationem huius notitiæ, persuasus sum.

KILONII.

Legimus abhinc aliquo tempore in Biblioth. Lubec. Vol. V. A. 1727. edito, p. 191. sqq. memorabilem notitiam de obitu & vasta eruditione Generosissimæ BROCKTORFFIÆ, quam inde hic totam repetere liceat, ut & apud nos innotescat: Amisimus, neque nos solum sed universa Cimbria amisit splendidissimum decus, &
lexus

fexus sui & omnis eruditionis pereximium
fidus, Perillustris, Generosissimi atque Ex-
cellentissimi Domini CAJ BROCKTORFF,
Domini in Tesdorff. & reliqua, amantissi-
mam tori sociam, generosissimam Domi-
nam ANNAM CATHARINAM ex peril-
lustri AHLEFELDIORVM prosapia oriun-
dam, & anni currentis die Ian. 4. defun-
ctam. Excelluit non iis solum corporis &
mentis dotibus, quæ tantæ genti sunt pro-
priæ, sed ad istud literarum fastigium pro-
gressa quoque est, ad quod pauci pertin-
gunt, quorum una e literis salus & nomen
est. Imo multos qui omnem in studiis vi-
tam consumunt, longo post se intervallo
reliquit. Musicam callebat egregie, & ad
miraculum usque voce æque ac instrumen-
tis (inprimis eo quod *Angelique* dicitur) ute-
batur. Linguarum quæ hodie in usu sunt
plurimarum erat callentissima, & gallicæ
adeo, ut in eadem carmina eximia pange-
ret. In Poesi vero vernacula omnes vene-
res omnemque dictionis puritatem cum ma-
ximis nostræ ætatis Poetis observabat. Hi-
storiam sacram & profanam omnem perlu-
straverat, addideratque tot scientiis noti-
tiam antiquitatum, Iudaicarum inprimis,
Iose-

Iosephumque eum in finem aliquoties perlegerat. Imo adeo rarissimo exemplo non latinæ solum & græcæ linguæ notitia imbuta fuit, sed Hebræam quoque, Chaldaicam & Syriacam perdidicerat, ut par adeo esset evolvendo & intelligendo codici sacro. Quin & manu docta versabat & Targumim & scripta Rabbinorum, Abarbane-
lis, Abenesræ, Kimchi, scripsitque adeo epistolas lingua hebræa & commercium literarum ebraice scriptarum habuit. Composuit lingua nobis vernacula integram vitæ Servatoris historiam, neque dies festus abiit, quin carmen aliquod memoriæ ipsius daret. Imo integrum psalmorum Davidicorum librum carmine vernaculo plane eximio expressit. Carmina non solum cum eximia bibliotheca tristes tanti Exempli reliquæ supersunt, sed &, quæ facta nobis spes, luci forte publicæ exponentur. Certe Vitam Beatissimæ, dignissimam quæ ab oblivione vindicetur, orbi erudito expositum iri, relatum nobis est. *Haftenus Venerandi Collectores Bibl. Lub. Nos hic meminimus eorum, quæ in Act. Erud. Germ. P. CXXIV. p. 302. sq. leguntur de eruditione excellenti, quæ GENE-ROSISSIMA DOMINA DE MARSCHALL hoc tempore cluit.*

VLMÆ.

VLMAE.

His diebus Vlmæ, in quarti ordinis forma, sumptibus Dan. Bartholomæi & filii, prodiit Ven. Io. FRICKII edecumatissima *Commentatio Theologico - Critica de Cura Ecclesiæ veteris circa Canonem Scripturæ S. & conservandam Codicum puritatem*, cuius in *Capite I.* de Canonis prima origine, constitutione, integritate &c. generaliora traduntur. *Cap. II.* de cura Ecclesiæ Christianæ circa Canonem Vet. Test. erudite differitur. *Cap. III.* de cura Ecclesiæ circa Canonem N. T. *Cap. IV.* de cura Ecclesiæ vetustissimæ circa puritatem Codicum N. T. conservandam. Opus dicatum est Duumviris Celeberrimis, Ern. Sal. Cypriano & Io. Alb. Fabricio. *Hæc perscripsit ad me Memminga d. 18. Mart. 1728. Vir multis nominibus mihi amicissimus sæpiusque iam in hac ipsa Sylloge laudatus Io. Ge. Schelhornius.*

* *

IBIDEM, eiusd. Bibliopolæ impensis, superiore anno publici iuris factus est laudati modo Io. GE. SCHELHORNII *Tomus VII. Amœnitatum literariarum*, quibus variæ observationes, scripta item quædam anecdota & rariora Opuscula exhibentur. Francof. & Lips. 1727. 8. plag. 20. cum figuris nonnullis, ære expressis. Recens. fuse in *Tom. I. Fasc. IV.* M m m Novis

Novis Liter. Cel. Kraufii A. 1727. n. XCIX. p. 985. sqq. & n. C. p. 998. sqq. De Tomo VI. diximus in Fasc. I. p. 207. sqq. observationesque nostras Cl. auctori, aliisque non ingratas fuisse, lubentes percepimus. Nisi chartæ angustia prohiberemur, etiam ad hunc, sequentemque octavum Tomum, paucula, nobis annotata, iam adspergeremus; reservabimus ea tamen in aliud forte tempus, nunc saltem ad quasdam Tomi VII. paginas, sequentes, leves quidem eas, addituri notatiunculas.

Ad pag. 19. sqq. ubi de Lithostrotis agit ignotus quidem, sed perquam doctus illius observ. auctor. Hier. Cardanus de Subtilitate Lib. VII. p. m. 269. edit. Lugd. 1559. 8. hunc mihi suggestit locum, nescio, an ab aliis iam annotatum: Fit &, inquit, Lithostroton, quo pavimenta templorum figuris variantur hominum, ferarum, arborumque, ut Constantinopoli in æde Sapientie, Venetiis B. Marci, & Florentia B. Ioannis Baptiste: aut muri, ut Mediolani in æde B. Laurentii, ex frustulis lapidum diversorum colorum, albis, rubris, caeruleis, viridibus, nigris, glutino tenaci invicem iunctis, ut non solam formam, sed & colorem imagines referant.

*Pag. 29. sqq. coll. p. 65. Sudarii focus in figura representatur. Forte nonnihil illustrari hæc possunt ex illo monumento, quod sub initium huius Sæculi, in Ducatu Würtembergico, inter Can-
stadium*

stadium & Zazenhulam ex terra effossum est, cuius meminit Summe Rev. D. Hauberus in Historia Mapparum Geogr. illius Principatus, vernaculo sermone edita, p. 133. not. f. qui & conicit, Balneum veterum Romanorum illud fuisse.

Ad pag. 37. sqq. De Legionibus Romanorum egregie etiam ac verbose differit Vir Cel. C. G. SCHWARZIVS in erudita *Diss. de Cohorte Italica & Augusta, ex Act. Apost. X. 1. XXVII. 1.* Altorfii Nor. 1720. habita, ubi & §. VII. p. 16. sqq. integer Dionis locus explicatur. Cum viro illi antiquitatum peritissimo nihil magis exosum sit, quam nonnullorum mos, de charta in papyrum transcribendi, facile intelligitur, non contemnendas ad hoc argumentum difficillimum dilucide explicandum, ab eo prolatas fuisse observationes. Prolixam & elegantem huius Diss. recensionem dedit Cel. Io. Dav. Kœlerus in Fastis Univ. Altorf. in Rectoratu annuo ipsius Kœleri A. 1719. & 1720. p. 117. sqq.

Pag. 123. & 125. narratur, Autographum Annal. Hirsaug. Io. Trithemii flammis esse absumptum. Vix legeram hæc, cum in M. Adami vitis Theoll. Germ. p. 278. (edit. Haidelb. 1620. 8.) in vita Conr. Pellicani, hæc mihi verba offerrentur: „Legit (Pellicanus) magnam partem „historiæ Hirsigaviensis Io. Trithemii, olim „Abbatis Spanheimensis, quem antea viderat; „virum, ut scribit, eximiæ staturæ & valde humanum. „

Mmm 2

P. 125.

P. 125. refert auctor, eiusd. *Trithemii Steganographiae* αὐτοῦ γὰρ φον *flamma haustum esse*, quippe quod Franc. Iunius immerito combusserit. Dolet Cl. Schelhornius in literis d. 18. Mart. h. a. ad me datis, typothetæ & correctoris Vlmenfis incuria factum esse, ut hoc ipso in loco FRANC. IUNII nomen in FRANC. HVSITI mira metamorphosi fuerit commutatum; quod mendum tamen inter sphalmata extantiora corrigendum notaverit. Magis vero ipsi dolet, Cel. Colerum in sexto Anthol. fasc. in errorem inde inductum esse, dum scripsit, in fragmento, quod exhibet, Epistolæ Vffenbachianæ pro IUNIVS, legendum esse HVSITVS. Nondum pervenit in manus meas ille fasciculus, unde nescio, an ibi mentionem fecerit Annal. Typ. Maittairii, T. II. p. 210 — 215. ubi de Trithemio, ex rarioribus Caroli Bovilli epistolis, satis mira & scitu non indigna, uti Maittairius scribit, proferuntur, quæ Cel. Colero fortassis non fuerint ingrata. Cæterum ipse ego possideo Io. CARAMVELIS *declarationem Steganographiæ nec non Claviculæ Salomonis Germani Io. Trithemii, Abbatis Spanheimensis, &c. Colonia Agrippinæ, typis Egmondanis, Sumptibus auctoris, Anno M. DC. XXXV. 4. pagg. 158. editam.* Denique observo, cum autographa Annal. Hirs. & Steganographiæ Trithemianæ flammis perierunt, benigniora fata expertum esse autographum operis Io. Trithemii, quo de Scriptoribus Eccles. agit. En locum insignem ex Io. Christiani

Christiani L. Baronis de Boineburg Epistolis ad Io. Conr. Dietericū scriptis, & a Rod. Mart. Meelführero, Norib. 1703. 12. editis, (quarum elegantem & locupletem recensionem, cum laude Ill. auctoris insigni coniunctam, vid. in Act. Erud. 1704. p. 74. sqq.) Sic enim, sine dubio de autographo Trithemii, in Epist. C. p. 334. *Pastor ille ruralis, librorum amans, heri Codicem rarissimum dono mihi dedit, quem oppidò in loco isto obscurissimo nemo facile ab interitu vindicasset, est codex manu scriptus Trithemii, quo scriptores Ecclesiasticos recenset, licet enim liber dudum sit editus, rarissima tamen ac utilissima est manu scriptorum, ex quibus libri sunt editi, possessio, hac non conceditur, nisi viris principibus, superbio igitur non parum hoc dono, & hoc invento, tale enim potest iure optimo dici haberique.* Nisi fallor, Erfurti nunc asservatur illud ipsum Trithemii Idiographum; eo enim Bibliothecam Boineburgianam translata esse, legere me memini. Procul dubio autem in allatis verbis innuit Boineburgius illum Pastorem ruralem, de quo in Epist. LXXXVI. p. 303. egit his verbis: *C. Carlevitii Epistolas nondum editas nuper Tibi ostendi, quas mihi pastor quidam ruralis ex antiqua & eruditione pernobili familia oriundus obtulit: Optimo huic viro nunc me maxime curante Princeps locum clementissime concessit*

M m m 3

meliozem

meliozem. Ex quibus colligitur, optimos interdum thesauros literarios in bibliothecis pastorum ruralium esse absconditos; similiterq; dignos esse illos meliore fortuna, qui eosdem in lucem protrahunt. Qua occasione moneo, in animum me induxisse, aliquando fasciculis meis inferre observationem, nomina celebriorum quorundam virorum ordine alphabetico recensentem, quorum autographa, ex quibus præcipua illorum opera sunt impressa, hodieque in Bibliothecis variis custodiuntur. Accedere posset Appendix, sistens nomina illorum auctorum, quorum Msti codices, inediti quidem, sed ab aliis luculenter descripti, cimeliorum instar in Bibliothecis publicis & privatis habentur, quales recensioni, præter alios, ante aliquot annos dare cœperunt Viri Celebb. Io. Iac. Moserus in Bibliotheca Manuscriptorum, maxime anecdotorum, eorumque Historicorum, Norib. 1722. 4. edita, & Io. Henr. a Seelen in Selectis Literariis. A quorum instituto tamen meum in hoc differet, quod ego, indice saltem digito, auctorum nomina producam, additis locis, ubi MSS. eorum codices recensentur, vel asservantur. Conf. quæ de REGINONIS de Armonica institutione Codice, longe rarissimo & ab ipso auctore exarato, atque de MATTHÆI HERBENI libris de natura cantus ac miraculis vocis, in codice membranaceo scriptis, dixi in Fasc. I. p. 215. sqq. & Fasc. III. p. 570. sq. (ubi tamen in Fasc. I. p. 215. lin. 15. post voculam; qua: addenda sunt verba; exaratus fertur.)

Quodsi

Quodsi quis in dicto paullo ante proposito me vel confirmare vel adiuuvare benevole voluerit, illum certum esse iubeo, fore, ut honori & meritis eius publica quoque laus, & publicæ gratiæ obtingant.

Ad ceteras Observationes in T. VII. Amœn. Liter. Cl. Schelhornii comprehensas, alias forte quædam adiiciemus, nec non ad Tomum VIII. qui sub initium h. a. prodiit, cuiusque contenta indicantur in Nov. liter. Kraus. 1728. n. II. p. 12. id unicum addentes, Epistolæ Criticæ de punctis Controversiæ Kempisianæ præcipuis, quæ T. VIII. n. III. p. 391 --- 442. extat, auctorem sine omni dubio esse Rev. EVSEBIUM AMORT, cuius plena & succincta informatio de eodem argumento, ad quam & passim hic provocat, recens. in Act. Erud. 1725. p. 414. sqq. Literas autem initiales C. R. P. quæ p. 391. T. VIII. Amœnitatum Liter. occurrunt, denotare nobis videri: Canonici Regularis Pollingensis. Sed de his satis pro instituto.

ALTORFII NORIMB.

IO. HENR. SCHVLZIVS, Med. D. & P. P. in hac Academia celeberrimus, Præceptor meus quondam in Anatomicis dexterrimus & humanissimus, mox edet Diatriben, qua memoriam Sæcularem inventæ circulationis sanguinis instaurabit, cuius & Historia Medicinæ Pars I. proxime emitetur. Dabimus, pace Viri Cel. ipsa eius verba ex literis ipsius, nupero die VIII. Maii, 1728.

Mmm 4

ad

ad amicum quendam, virum doctum, nobisque
& ipsis amicum, exaratis, quæ sic habent:

Sum iam in eo, ut, quantum reliqua negotia
permittent, sæcularem inventæ & propalata
circulationis sanguinis memoriam aliqua lucu-
bratiuncula commendem, & nisi me bibliopolæ
morarentur, a quibus scriptum aliquod in An-
glia editum iam dimidio anno expecto, forte
iam comparuisset, quod meditor.

Historiæ meæ Medicinæ prima pars prope-
diem in lucem publicam prodibit. Omnia re-
finxi, quæ olim de hoc argumento commenta-
tus sum, haud certe exiguo labore & temporis
impendio: ex quo factum est, ut tardius, quam
volueram, emittere opusculum hoc possim. Hæc
ipse Cl. Schulzius.

Dimanabit ita ad plures quoque fructus illius
laboris, quem in priore argumento illustrando,
hoc ipso anno in Scholis suis academicis ponere
se velle, affirmavit vir doctiss. in publice pro-
posito nuper Catalogo prælectionum, a sacro
paschatis ad sacrum Michaelis A. 1728. in Acad.
Altorf. habendarum: „ Publice expositurū se esse
„ omnem doctrinam de circulat. sanguinis, & de
„ laudibus virorum optimorum, qui in hac dete-
„ genda doctrina & asserenda laboraverunt: id-
„ que non solum ob dogmatis huius utilitatem &
„ necessitatem; verum etiam quoniam hic annus
„ centesimus est ab eo, quo feliciter tandem in
„ publicum hæc veritas prodiit. „ Cæterum legi
interim merentur, quæ hic ipse vir eruditissi-
mus

mus ad hanc materiam illustrandam annotavit in binis orationibus elegantissimis, (quarum recitationibus publice Altorfii factis, alterius d. 13. Dec. 1720. alterius d. 30. Iun. 1723. & me interfuisse, etiamnum lætor,) nimirum in Orat. inaug. de iusta Anatomici studii æstimatione, quæ seorsum prostat, p. 18. 19. & in illa Orat. quam prid. Cal. Iul. Anni Jubilæi ab Acad. Altorf. 1723. celebrati, in solenni inauguratione VIII. Doctorum Medicinæ recitavit, quæque nunc relata est in Acta Sacrorum Sæcularium Academiæ Altorfinæ, quorum exemplar eleganter compactum, ab Excellentissimo C. G. Schwartzio, Com. Pal. Cæs. & P. P. cui editionem illorum debemus, humanissime mihi & perliberaliter transmissum esse, publice prædicare iuvat; in hisce vid. p. 222. coll. p. 534. P. VIII. Act. Erud. & Curios. Francon. Et in iis quidem locis de HELV. DIETERICI in hoc genere A. 1622. sqq. adhibitis laboribus differit. Idem Schulzius iam pridem in Bibl. Noviss. Sect. II. p. 58. sq. de MICH. SERVETI sagacitate in sanguinis circulatione detegenda egit, teste Cel. I. H. a Seelen in Select. Lit. p. 49. coll. p. 56. Opportune vero potimur Historia Mich. Serveti, Helmst. 1727. 4. edita, quam copiose & docte enarratam, Præs. S. V. Dn. D. Io. Laur. Moshemio, defendisse doctissimum illius auctorem Henr. ab Allwoerden, Stadensem, Theol. Cultorem, supra p. 897. diximus, in huius enim p. 230. sqq. celeberrimus ille locus apponitur, quo circul. sang. diu ante Harvæum, docuisse Servetum, maximi hodie Medici fateantur,

M m m 5 aliique

aliique viri clarissimi, quorum nomina §. IX. in prooemio recensentur, ubi & Cl. auctor scribit, se auxilio imprimis Viri in his rebus magni celeberrimiq; LAVR. HEISTERI, negotium hoc conficere cogitasse. Plures, quibus ante Guilielmum Harvejum illud inventum a nonnullis adscribitur, adducit Ge. Paschius de Inventis Novis, cap. VI. §. III. p. 311. sqq. conf. D. Mich. Sennerti Disp. Witteb. 1664. hab. de Sanguine, Sect. IV. & Tenzelii Colloq. Menstr. 1695. p. 525. De ipsius vero Harvei adversariis & patronis, vid. Cel. Heumanni Acta Phil. T. II. p. 616 — 631. coll. p. 731. & eiusdem Conspectum Reipublicæ Liter. cap. I. §. IV. not. (f) p. 3. editionis auctioris. Quicquid cæteroqui sit de iis, quibus iam ante Harvejum, circulatio sanguinis cognita, clarius aliis, aliis obscurius, fuerit, primus tamen fuit Harvejus, qui ante hos ipsos centenos annos, per omnem orbem eruditum, illa doctrina inclaruit, dignus hinc, ut hoc ipso anno memoria sæcularis nomini ipsius celeberrimo iure decernatur, hicque etiam præclarus honos illi adiungatur, quo Londinense Medicorum Collegium iam pridem ipsum ornavit, cum statuam ex marmore albo, titulis honoratis ubique circumfulgentibus, illi ponendam curavit, in cuius podio hæc leguntur: *Guil. Harvæo, Viri monumentis suis immortalis, hoc insuper Collegium Medic. Lond. posuit: Qui enim Sanguini motum, ut & animalibus ortum dedit, meruit esse stator perpetuus; uti ex Thom. Bartholini Epist.*

Epist. Med. Cent. IV. p. 537. hæc refert longe Cel. Dn. D. Io. Iac. Baierus in Orationibus varii argumenti, nuper editis, & ab eodem benevole mihi transmissis, p. 23. conf. & Acta Erud. 1726. p. 166. sq. ubi Rich. Mead Oratio anniversaria Harvejana recensetur. Quomodo, nomen Harveji scribendum sit, disquirat Heumannus in Act. Phil. T. II. p. 620. Harvejum se ipse scripsit in epist. ad Casp. Hofmannum, quæ de circul. sang. agit, & cum alia Hofmanni ad illum, legitur in Ge. Richteri Epistolis Selectioribus, p. 808. 809.

* *

In eadem Academia Altorfina Cel. Prof. IAC. GVIL. FEVERLINVS (cuius Cursum Philosophiæ Eclecticæ in Fasc. III. p. 697. sqq. memoravimus,) Ontologiam emendatam & Apologiam Nicol. Taurelli prelo parat, cuius instituti sui in literis d. VIII. April. 1728. ad me datis, his me verbis reddidit certiore, *Ultimam, inquit, manum addere constitui Ontologiæ emendatæ, quæ prelo sub finem huius anni subiicietur, και Θεος Δεληση και ζησωμεν.* Præterea meditor *Apolo-* *logiam Taurelli nostri, qui præter meritum Atheismi accusatur & Deismi: quæ de causa maxime desidero Synopsis ipsius Metaphysicam, in qua primus Zach. Viector υπερον τι reperisse sibi visus est; sed frustra hucusque in nostra vicinia Synopsis illam quæsiui, insigne habiturus beneficium, si mihi vel ad paucos dies ad perlegendum atque excerpendum communicaretur.*

IX. SVP.

IX.

SUPPLEMENTA, ILLUSTRATIONES
ET EMENDATIONES TOMI I.
HUIUS SYLLOGES.

Ad Quest. post. pref. Fasc. I. coll. Fasc. II. p. 265.
In generalibus æque ac specialibus Bibliorum
Complutensium, (quibus instructissima Biblio-
theca Ducalis Ienenfis superbit,) præfationibus
ne unicum quidem verbum, quod pro honorifi-
ce in Fabrum Stap. dicto haberi possit, invenire
se potuisse, scripsit amicus quidam d. 24. April.
1728. ad Cel. Io. Matth. Gesnerum, qui d. 12. Maii
e. a. humanissime id mihi per literas significavit,

Ad pag. 1. coll. p. 17. de ultimo Christi Paschate
recentissimæ sunt Dissertationes, una Rev. M. Io.
Englerti, Suinforti A. 1726. habita, & recensita
in Act. Erud. & Cur. Franc. P. III. p. 177. sqq.
coll. Relatt. Innoc. 1726. p. 1084. altera Cl. M.
Ge. Imman. Weidleri Dissert. contra Harduinum,
Witteb. 1727. hab. Conf. doctissimus Anglus
Io. Richardson in suis Prælectionibus Eccles. de
quibus vid. Acta Erud. Lips. 1727. p. 111. sqq.
Vol. I. n. III. ubi disquirat; an Christus ultimum
suum Pascha eodem tempore cum Iudæis cele-
brarit. Adde Bibl. Lubec. Vol. I. p. 167. de sen-
tentia Ven. L. Gottfr. Kolreiffii.

Ad p. 19. lin. 11. sqq. Optimus ille Senator,
cuius hic mentionem fecimus, ante hos duos
menses, scil. d. 10. Maii A. 1728, b. obiit,

Ad